

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

СТЕФАНОВ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК : 343.8.477

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ
ТРУДОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ
У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Дрьомін Віктор Миколайович,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри кримінології та кримінально-
виконавчого права

Офіційні опоненти:
доктор юридичних наук, професор
Глушков Валерій Олександрович,
начальник Центру координації наукових досліджень
системи вищих закладів
освіти і наукових установ МВС України

кандидат юридичних наук, доцент
Сушко Валентина Олександрівна,
Одеський юридичний інститут
Національного університету
внутрішніх справ МВС України,
начальник кафедри
кримінального права та кримінології

Провідна установа:
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
кафедра кримінального права і кримінології

Захист відбудеться “21” червня 2002 р., о 12 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Одеської національної
юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2, к. 312.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської
національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська,
2.

Автореферат розісланий „18” травня 2002 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чанишева Г.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Протягом тривалого історичного періоду проблема трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі не була в юридичній науці предметом глибокого і всебічного аналізу. Це обумовлювалося тим, що однією з традиційно домінуючих тенденцій у сфері праці України було стійке перевищення попиту на робочу силу над її пропозицією, по-перше, і можливість, у більшості випадків, використовувати засуджених на низькооплачуваній, примітивній роботі як дешеву робочу силу, по-друге. Однак перехід економіки України на ринкові умови господарювання, включаючи створення реального ринку праці України як одного з найважливіших її складових, вимагає здійснення глибокого і всебічного наукового аналізу проблеми трудової зайнятості населення України у цілому, і трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі, зокрема.

Актуальність цієї проблеми обумовлена тим, що саме в цій галузі відносин, яка торкається інтересів осіб, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі, як частини населення України, останніми роками розвинулися і набули виняткової гостроти такі питання, як неможливість досягнення цілей, що стоять перед покаранням, зниження ефективності виховної роботи із засудженими, відсутність реальної можливості відшкодовувати засудженими шкоди, заподіяної скоєними злочинами.

Становлення ринкової економіки і супутнє цьому виникнення великої кількості організаційно-правових форм підприємств і організацій, заснованих на різних формах власності, зміцнення їх економічної і юридичної самостійності, зміна ролі держави в галузі трудової зайнятості обумовили необхідність розробки концепції трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі, яка адекватно відбиває нові економічні і юридичні умови життя українського суспільства і шляхи її вирішення в умовах ринку. При цьому завдання полягало в тому, щоб знайти шляхи розробки відповідних правових інститутів, покликаних забезпечити ефективне вирішення питань, пов'язаних із трудовою зайнятістю цієї частини населення України.

В Україні практично відсутня юридична література, присвячена всебічному дослідженню теоретичних і прикладних аспектів проблеми трудової зайнятості у виправних установах в умовах докорінних перетворень, що відбуваються. Раніше ж проблема праці засуджених у місцях позбавлення волі досліджувалася російськими вченими М.І. Волошиним, А.І. Зубковим, Б.Н. Кисельовим, Л.Г. Крахмальником, О.С. Міхліним, В.І. Монаховим, А.Ю. Наташевим, О.І. Процевським, М.О. Стручковим. Проведені ними наукові дослідження з даної проблеми безумовно залишаються цінними для юридичної науки, а ряд їхніх теоретичних положень і висновків актуальні і сьогодні. Водночас слід зазначити, що ці наукові дослідження були виконані на основі чинного законодавства колишнього СРСР, що не враховувало (та й не могло враховувати) новітніх тенденцій, пов'язаних із переходом

економіки України на ринкові умови господарювання, і супутні цьому

найгостріші соціальні явища, внаслідок чого цілий ряд питань правового забезпечення і теоретичного обґрунтування трудової зайнятості засуджених без належного вирішення вимагають нового осмислення.

Науковому осмисленню теоретичних і прикладних проблем, розглянутих у дисертації, багато в чому сприяли праці Л.В. Багрій-Шахматова, І.І. Буличова, В.В. Голини, І.М. Даньшина, О.М. Джужі, В.М. Дрьоміна, В.П. Загороднюка, А.Ф. Зелінського, А. Лівшиця М.П. Мелентьєва, А.С. Міхліна, О.С. Степанюка, В.Я. Тація, Ю.М. Ткачевського, В.М. Трубнікова, М.В. Шость і ряду інших авторів.

У цьому зв'язку наукові дослідження в даній галузі уявляються особливо доцільними сьогодні, коли стоїть питання про розробку Кримінально-виконавчого кодексу України. Цей правовий акт повинен стати основою для вирішення проблеми трудової зайнятості в місцях позбавлення волі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи є частиною загальних програм наукових досліджень “Проблеми розвитку держави і права України в умовах ринкових відносин” (1995-2000 р.р.), “Правові проблеми становлення та розвитку сучасної Української держави” (2001-2005 р.р.), що виконуються Одеською національною юридичною академією. Обраний напрямок дослідження знаходиться в безпосередньому зв'язку з планом наукової роботи кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права “Кримінологічні, віктимологічні і пенітенціарні проблеми боротьби зі злочинністю” (1995 – 2000 р.р.) і “Кримінологічні і пенітенціарні проблеми в контексті прав людини” (2001-2005 р.р.).

Аспекти трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі є одним із напрямків наукового дослідження, проведеного в рамках роботи філії кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права Одеської національної юридичної академії при управлінні Державного департаменту України з питань виконання покарань в Одеській області.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є обґрунтування необхідності концепції трудової зайнятості засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, як особливої, об'єктивно необхідної системи правових, організаційних і економічних заходів, спрямованих на вирішення проблеми трудової зайнятості, комплексне дослідження стану правового регулювання і практики застосування законодавства з питань використання праці засуджених і на цій основі вносяться пропозиції щодо удосконалення законодавства України про трудову зайнятість осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

Для досягнення поставленої мети вважаємо за необхідне вирішення таких завдань:

- дослідження історичного аспекту формування інституту трудової зайнятості засуджених, законодавчої бази УРСР і СРСР з питань трудовикористання засуджених, динаміки його розвитку, факторів, які впливають на його розвиток, пропозицій щодо удосконалення правового регулювання трудової зайнятості засуджених;

- визначення особливостей організації процесу трудовикористання засуджених у місцях позбавлення волі;
- визначення поняття і сутності “трудової зайнятості засуджених” як правової категорії і виявлення її особливостей стосовно осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі;
- аналіз проблеми забезпечення трудової зайнятості окремих категорій засуджених, неконкурентоспроможних на ринку праці;
- обґрунтування необхідності, а також розробка пропозиції щодо встановлення правових гарантій для засуджених, які бажають працювати у виправних установах і незабезпечені роботою;
- аналіз взаємозв'язків між освітнім рівнем засуджених, термінами позбавлення волі, наявністю виконавчих листів за вироком суду і питаннями забезпеченості роботою в місцях позбавлення волі;
- аналіз стану загальноосвітнього навчання і професійно-технічної освіти засуджених як однієї з організаційно-правових форм забезпечення їхньої зайнятості, у тому числі трудової;
- здійснення порівняльного аналізу міжнародно-правових актів і діючого кримінально-виконавчого законодавства України про трудову зайнятість засуджених з метою приведення останнього у відповідність до загальноприйнятих міжнародних стандартів.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, які складаються в процесі трудової зайнятості засуджених у виправних установах України.

Предметом дослідження є діюче кримінально-виконавче законодавство, практика його застосування, тенденції і закономірності розвитку законодавства при регулюванні питання трудової зайнятості засуджених до відбування покарання в місцях позбавлення волі.

Методи дослідження. У дисертації використовувалася сукупність різних методів дослідження. Основний метод, що використовувався при здійсненні дисертаційного дослідження – загальнонауковий діалектичний метод дослідження, який дозволив проаналізувати чинне законодавство і практику його застосування стосовно трудової зайнятості засуджених. Також широко використовувався метод порівняльного аналізу виробничих показників трудової зайнятості засуджених. З використанням конкретно-історичного методу було досліджено розвиток кримінально-виконавчого законодавства і практики його застосування у сфері трудової зайнятості засуджених. При аналізі питань, що складають предмет цього дослідження, використовувалися також соціологічний, структурно-функціональний, математичний та інші методи пізнання соціальних процесів і явищ, у результаті застосування яких було проведене анкетування 500 засуджених, що утримувалися в колоніях посиленого режиму (1999 р.), і 918 засуджених, які утримувалися в колоніях загального, посиленого і суворого режимів (2000 р.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням широкого спектра

організаційно-правових аспектів трудової зайнятості засуджених, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі. У дисертації вперше досліджується взаємозв'язок трудової зайнятості засуджених та їх правового положення, розглядаються категорії громадян, які належать до числа “зайнятих”, з погляду особливостей їх правового статусу. Крім цього, у роботі аналізується ряд характеристик засуджених, які впливають на питання їх трудовикористання.

Наукова новизна дисертаційного дослідження обумовлена також і тим, що вивчення юридичної бази регулювання питання трудової зайнятості засуджених дозволило сформулювати ряд науково-практичних рекомендацій з її удосконалення і приведення у відповідність до міжнародно-правових актів.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

- запропоноване визначення поняття трудової зайнятості засуджених як правової категорії;

- аргументована необхідність перегляду норм-принципів кримінально-виконавчого законодавства України, що закріплюють характер праці засуджених в установах, які виконують покарання, з метою їхньої відповідності до міжнародно-правових стандартів;

- обґрунтована необхідність удосконалення правового регулювання трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі, зокрема - розробка і закріплення основних найбільш поширених у суспільстві засобів і форм впливу на осіб, які потребують позитивної корекції виховання, отриманого до засудження, у придбанні загальноосвітніх, професійних, правових, економічних та інших знань, які дозволяють їм вести законотворчий спосіб життя;

- обґрунтована позиція щодо необхідності розміщення державних замовлень на виробництві у виправних установах з метою вирішення проблеми трудової зайнятості засуджених;

- зроблений висновок щодо недостатнього нормативного регулювання питань трудової зайнятості засуджених і обґрунтована пропозиція щодо розробки і прийняття Закону України “Про організацію і функціонування підприємств пенітенціарної системи”;

- представлена авторська редакція деяких статей проектів Кримінально-виконавчого кодексу України з питань трудової зайнятості засуджених;

- запропоновані основні напрямки удосконалення практики виконання покарання у вигляді позбавлення волі в аспекті трудової зайнятості засуджених.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертаційне дослідження спрямоване на вирішення актуальних проблем трудової зайнятості засуджених, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. Сформульовані в ньому теоретичні висновки і науково-практичні рекомендації можуть бути використані при розробці проектів законодавчих і підзаконних актів України, які регулюють питання трудової зайнятості в місцях позбавлення волі з урахуванням реальних ринкових

відносин.

Отримані результати можуть бути використані при вивченні кримінально-виконавчого права в юридичних та інших навчальних закладах, при підготовці

практичних працівників для пенітенціарної системи і підвищенні їхньої кваліфікації, а також при розробці науково-практичних посібників і методичних рекомендацій.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертаційного дослідження використовуються при проведенні лекційних і практичних занять з курсу “Кримінально-виконавче право”, спеціальних курсів “Проблеми виконання покарання у вигляді позбавлення волі”, “Міжнародно-правові стандарти прав людини у сфері карної юстиції і пенітенціарній системі” в Одеській національній юридичній академії.

Результати дослідження доповідалися на засіданнях кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права і на щорічних звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Одеської національної юридичної академії.

За матеріалами дослідження підготовлена доповідна записка, яка була передана в управління Державного департаменту України з питань виконання покарань в Одеській області. Результати дослідження обговорені на спільному засіданні викладачів кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права ОНЮА і співробітників управління Державного департаменту України з питань виконання покарань в Одеській області.

Основні висновки і пропозиції дисертаційного дослідження доповідались і обговорювались на міжнародних конференціях “Права людини в сучасній Україні”, організованих за участю Корпусу світу США в 1999 р., “Судовий захист прав людини: національний і європейський досвід” - у 2001 р.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані в шести статтях у фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України. У цих статтях відбито основні положення дисертації, проміжні результати дослідження, висловлені рекомендації і зроблені висновки щодо вирішення досліджуваних у роботі проблем.

Структура дисертації обумовлена специфікою об'єкта і предмета дослідження, його метою і завданнями. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять 16 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатка. Загальний обсяг дисертації складає 191 сторінку, із них список використаних джерел в кількості 209 найменувань - 18 сторінок, додаток – 5 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Розділ 1 “Історико-правовий аналіз праці засуджених в Україні” структурно складається з двох підрозділів, у яких аналізуються нормативно-правові документи, що регулюють процес становлення і розвитку інституту трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі.

Підрозділ 1.1. “Історичний аналіз формування інституту праці засуджених як правової категорії в дорадянський період” присвячений вивченню історії правового регулювання праці засуджених. Інститут трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі розглядається методом аналізу позицій і думок учених і практиків.

Дослідження формування інституту праці засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі в історичному аспекті, починається з часу зародження української державності.

Значної уваги у підрозділі приділено аналізу історичних джерел XVII – XVIII століть, в яких прослідкується становлення погляду на працю в системі карних покарань, як міри виправлення і перевиховання засуджених. Тут же обґрунтовується висновок про те, що праця споконвічно виступала покаранням за скоєне, а також засобом отримання вигоди, мірою додаткового карального впливу.

Позитивно оцінюється діяльність Петербурзького “Тіклувального про тюремні товариства”, в офіційному виданні Статуту якого у 1819 році вперше вказується на таку мету покарання, як виправлення.

Логічним завершенням історичного аналізу інституту праці засуджених у дорадянський період став висновок про те, що праця засуджених була переважно каральним елементом покарання і не переслідувала вирішення економічних завдань держави.

Підрозділ 1.2. “Правове регулювання праці засуджених в Україні в радянський період” містить характеристику і аналіз нормативно-правових актів у період з 1917 року. Складність дослідження даного питання в радянський період пов'язана з тим, що більшість питань регламентувалися українським законодавством на основі загальносоюзного законодавства або за аналогією з правовими актами Російської Федерації.

Особливу увагу приділено першим правовим актам України, які регулюють виконання покарань. Їхній зміст свідчить про те, що перед установами, які виконували покарання, ставилося завдання залучення до праці максимального числа ув'язнених, і, при цьому, значення праці проявлялося як у пенітенціарному, так і в економічному аспектах.

Робиться висновок, що в другій половині 20-х рр. XX століття відбувається коригування рольової функції праці засуджених. Акцентується на обов'язковості праці засуджених, причому з урахуванням його продуктивно-матеріальних властивостей. Під час Великої Вітчизняної війни, з одного боку, спостерігалось підвищення вимог до праці засуджених, з іншого - виявлялася турбота про збереження фізичного потенціалу засуджених, які працювали. Показниками залучення до праці ув'язнених були завдання економічного характеру. Поставлена мета отримання прибутку і необхідність у трудовій силі в розглянутий період часу обґрунтована цілою низкою нормативно-правових актів.

Проведений історико-правовий аналіз трудової зайнятості засуджених в Україні у цей період часу дозволив простежити рольову функцію праці засуджених. Вона

змінювалася у такий спосіб:

- праця виступала як кара з виховними моментами;
- праця декларувалася як засіб “виправлення” і “перевиховання”, виконувала виховну функцію, але в той же час залишалася карою;
- праця проголошувалася засобом “виправлення” і “перевиховання”, містила ознаки кари, носила виховний характер і була засобом для компенсації витрат на утримання засуджених у місцях позбавлення волі, а також була джерелом заробітку засуджених;
- праця, залишаючись засобом “виправлення” і “перевиховання”, стає засобом контролю за засудженими.

У дисертації стверджується, що раніше праця засуджених фактично виступала економічною категорією, незважаючи на те, що проголошувалася основним засобом виправлення і перевиховання. В даний час праця розглядається як засіб виправлення і перевиховання і стверджується, що не можна розглядати досягнення зазначених цілей за допомогою залучення засуджених до праці. Крім цього, слід врахувати, що прийнятий Верховною Радою України новий Кримінальний кодекс України не містить мети перевиховання. Разом із тим, у роботі відзначається, що саме трудова зайнятість повинна розглядатися як комплексний засіб, який впливає на виправлення засудженого.

Розділ 2 “Теоретико-правовий аналіз регулювання праці засуджених” містить три підрозділи і присвячений аналізу основних теоретичних понять інституту праці засуджених.

У підрозділі 2.1. “Теоретичні основи правового регулювання праці засуджених” досліджується предмет правового регулювання праці засуджених в установах, що виконують покарання, який визначається, як суспільні відносини, що склалися на основі певних ознак, які диктуються напрямок кримінально-виконавчої політики в галузі виправлення засуджених і їх залучення до праці.

У підрозділі розкривається сутність способів впливу на суспільні відносини, пов'язані із залученням засуджених до праці. Обґрунтовується комплексність методу правового регулювання і необхідність урахування положень як кримінально-виконавчого, так і трудового права.

При аналізі принципів правового регулювання праці засуджених основним принципом називається трудова зайнятість. Специфікою його є те, що праця засуджених виступає як засіб виправлення. Відповідно звертається увага на принципи організації праці засуджених, пропонується здійснити зміни з урахуванням позитивних характеристик трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі. Як принцип правового регулювання трудової діяльності засуджених виділяється підпорядкування виробничо-господарської діяльності установ, які виконують покарання, завданням, які стоять перед покаранням. Даний принцип знайшов, наприклад, відображення у постанові КМУ № 1454 від 2 грудня 1996 р. “Про негайні заходи щодо залучення до праці осіб, які відбувають покарання

в місцях позбавлення волі”.

У дисертаційній роботі стверджується, що в чинному кримінально-виконавчому законодавстві не міститься деталізованого визначення завдань праці засуджених, у зв'язку з чим ставиться питання про співвідношення виховних і економічних завдань, які вирішуються в процесі організації праці засуджених. При вирішенні завдань, які стоять перед працею засуджених, пропонується враховувати, що в сучасних умовах виробнича діяльність повинна здійснюватися не заради досягнення економічних результатів, а з метою якнайшвидшої реінтеграції засуджених у суспільстві.

У підрозділі 2.2. “Праця як елемент правового статусу засуджених” на основі вивчення теоретичних досліджень і практики розглядається зміст правового статусу засудженого, що дозволяє визначити межі кримінально-виконавчих правовідносин, пов'язаних із трудовою зайнятістю засуджених.

Досліджується співвідношення загальногромадянських прав, свобод і обов'язків і специфічних прав і обов'язків засуджених. Визначається, що в правовому статусі громадянина як особливий різновид можна виділити правовий статус засудженого, який складається з певних прав і обов'язків. Вони покладаються на нього кримінальним і кримінально-виконавчим правом, а також загальногромадянською правоздатністю, яка не була обмежена внаслідок кримінального покарання у вигляді позбавлення волі. Таким чином, формулюється висновок, що поряд із загальним для всіх громадян правовим статусом, засуджені мають свій, специфічний статус. При аналізі ж правового положення громадянина слід мати на увазі галузеві особливості і співвідношення конкретних прав і обов'язків із загальними.

У підрозділі аналізується дисциплінарна практика виправної установи посиленого режиму управління Державного департаменту України з питань виконання покарань в Одеській області за 5 років (1995 - 1999). Метою дослідження було виявлення причин порушень трудової дисципліни. Оскільки кримінально-виконавче право поширює свою юрисдикцію лише на ті елементи правового статусу, виконання яких має певні особливості у порівнянні з громадянами, які знаходяться на волі, обґрунтовується право засудженого на працю.

Частина підрозділу присвячена аналізу співвідношення каральних і не каральних елементів в умовах праці засуджених. Робиться висновок, що умови праці засуджених не носять карального характеру, тому що є наслідком позбавлення волі, а саме неможливістю добровільного вступу в трудові відносини, зміни їхнього характеру, їхнього добровільного припинення та ін.

Дисертант погоджується з позицією Л.Г. Крахмальника і О.І. Зубкова про необхідність певного роду обмежень в умовах праці засуджених, але критикує їхні погляди, які обґрунтовують необхідність примусу засуджених до праці.

У підрозділі 2.3. “Праця засуджених як предмет правового регулювання” аналізується зміст нормативно-правових актів, які регулюють працю засуджених, зокрема, порядок призначення на роботу, оплату праці, загальну тривалість робочого часу, відповідальність за порушення трудової дисципліни, матеріальне забезпечення

при втраті працездатності, порядок розгляду трудових спорів і деякі інші питання. Розглядаються і такі сторони трудової зайнятості засуджених, які регулюються тільки загальним законодавством про працю. До них належать: охорона праці, робочий час, час відпочинку, умови праці окремих категорій засуджених. Звертається увага на те, що обсяг правової регламентації безпосередньо праці засуджених обмежується нормами кримінально-виконавчого і трудового права. На відомчому рівні чітка і конкретна регламентація повноважень служб, покликаних організовувати виробничу діяльність засуджених, відсутня. Робиться

висновок про те, що належна організація роботи управлінських служб виступає гарантом дотримання вимог правових актів з питань організації праці засуджених.

У розділі 3 “Характеристика трудової зайнятості засуджених при переході до ринку” аналізуються результати соціологічного дослідження, проведеного у виправних установах.

У підрозділі 3.1. “Тенденції розвитку інституту трудової зайнятості засуджених у сучасних умовах”, узявши за основу період з 1991 до 2000 року, досліджуються практичні проблеми трудової зайнятості засуджених.

Відзначається, що у зв'язку з переходом держави до ринкової економіки і розладом єдиного господарського механізму, який існував раніше, традиційні форми зайнятості засуджених почали піддаватися значним змінам. Донедавна основними формами працевлаштування засуджених було власне виробництво, кооперація, контрагентські роботи. Характерною рисою у досліджуваному періоді є невідповідність між кількістю робочих місць і наповненістю виправних установ трудовими ресурсами.

На основі отриманих даних робиться висновок, що робота засуджених малопродуктивна. У більшості установ, які виконують покарання, витрати на їхнє утримання перевищують прибутки, які одержуються від їхньої роботи. Наводяться дані управління Державного департаменту України з питань виконання покарань в Одеській області за 1999 рік, коли виконання норм виробітку засудженими склало 62,4%, а за 2000 рік – 67,6%, що не на багато перевищувало показники попередніх років. Однією з причин низького зростання показників є відсутність матеріальної зацікавленості в результатах своєї трудової діяльності у більшості засуджених, у тому числі у тих, хто сумлінно ставиться до роботи.

Обґрунтовується першочерговість завдання, яке стоїть перед державою щодо фінансування всієї пенітенціарної системи з державного бюджету. З цією метою розглядається можливість приватизації власного виробництва цих установ як фізичними, так і юридичними особами.

Стверджується, що робити основний акцент у виховному процесі на трудову зайнятість не можна. Відзначається, що кожен із засобів виправлення засуджених тільки тоді може принести бажаний результат, коли буде в сукупності з іншими впливати на засудженого.

Підрозділ 3.2. “Соціально-демографічна структура і динаміка формування трудової зайнятості засуджених” присвячений характеристиці й аналізу основних

соціально-демографічних особливостей контингенту засуджених. Прослідковується взаємозв'язок між трудовою зайнятістю засуджених і їх статтю, віком, освітою, родинним станом, станом здоров'я. Так, у вивчених установах Одеської області питома вага чоловіків складає в середньому 73,68 %, а жінок – 26,32% від загальної кількості засуджених за період з 1991 до 2000 року. Трудова зайнятість у середньому в досліджуваній період складала у чоловіків – 24,2%, у жінок - 83,5%. Результати проведеного соціологічного дослідження у виправних установах Одеської області у 2000 році показують, що 30% чоловіків і 71,1 % жінок були забезпечені роботою.

Вік є найбільш суттєвим фактором, що значною мірою впливає на трудову зайнятість засуджених. Результати проведеного узагальнення даних управління Державного департаменту України з питань виконання покарань в Одеській області за період з 1995 до 2000 року свідчать, що в місцях позбавлення волі перебуває приблизно 90% засуджених у віці від 18 до 49 років. Середній вік засуджених – 28,2 роки, у тому числі чоловіків – 27,2, жінок – 32,7. Середній вік жінок у 1,2 рази вищий, ніж у чоловіків. Дослідження показало, що у засуджених у віці після 30 років середній відсоток трудової активності – найбільший, причому більшість 40-50-літніх засуджених виробничі завдання виконують і перевиконують.

Аналіз даних управління Державного департаменту України з питань виконання покарань в Одеській області, за останні 5 років свідчить, що питома вага осіб у віці від 18 до 20 років досягає 10,29%, від 20 до 30 років – 48,36%. Ця група засуджених характеризується порівняно високим загальноосвітнім рівнем. Майже третя частина цих осіб до засудження була зайнята трудовою діяльністю. Після засудження лише 8,4% цих осіб були залучені до праці за спеціальностями, отриманими до засудження, інші направлені для одержання спеціальності в системі ПТУ або на підсобні роботи.

Дані проведеного дослідження свідчать, що трудова зайнятість засуджених залежить від рівня їх освіти. Підтвердженням цьому є також те, що з 84 % осіб, забезпечених роботою, загальну середню освіту мають 52,3 %, тобто більше половини працюючих засуджених, і 21 % засуджених у цій масі підвищує свій освітній рівень.

Відмінною рисою всіх груп опитаних засуджених незалежно від освітнього рівня є показник тривалості трудового стажу до засудження. Сама чисельна група осіб – це засуджені зі стажем від 3 до 5 років і від 6 до 10 років. Вони, зрозуміло, і представляють частину засуджених, які забезпечені роботою в місцях позбавлення волі, незалежно від режиму утримання.

Дослідження взаємозв'язку родинного стану і трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі дозволило зробити висновок про те, що збережені соціально-корисні зв'язки засуджених, передусім, з родиною, позитивно позначаються на їхній трудовій активності. З опитаних засуджених у процесі проведення дослідження з'ясувалося, що з 38 % засуджених, у яких родина за час перебування в місцях позбавлення волі збереглася, виявляють трудову активність 36,6% засуджених. За даними проведеного дослідження, 66,5 % засуджених постійно

підтримують зв'язки з родиною і рідними, 22 % - від випадку до випадку, 11,5 % - відносини з родиною і рідними не підтримують взагалі.

Таким чином, трудова зайнятість засудженого обумовлена життєвим досвідом, віком, наявністю освіти, спеціальності і родини.

У підрозділі 3.3. “Вплив соціально-економічних і криміногенних факторів на трудову зайнятість засуджених” проводиться дослідження залежності трудової зайнятості від економічних, соціальних і кримінологічних факторів, до яких варто віднести стан здоров'я, рід занять, термін позбавлення волі, кількість судимостей, режим відбування покарання.

Дослідження показали, що одним із факторів, які впливають на трудову активність засуджених, є невідповідність роботи, яку вони виконують у виправній установі, спеціальності, отриманої до засудження. Так, за даними дослідження лише 5,6 % засуджених працюють за спеціальністю, яку мали до засудження; цілком не відповідає профіль виробництва виправної установи спеціальності, отриманої до осуду в 76,3 %; частково відповідає у 18,1 % засуджених.

Дані дослідження свідчать, що засуджені, які працюють за раніше отриманою спеціальністю, виконують виробничі завдання в середньому на 88,6 %; а ті, які працюють не за фахом - на 66,4 %. Встановлено, що робота засуджених за наявною у них спеціальністю сприяє їхньому виправленню у менш тривалий термін.

Трудова зайнятість засуджених у місцях позбавлення волі в цілому взаємопов'язана з родом занять до засудження, про що свідчать результати проведеного дослідження. Обробка первинних даних чітко визначила дані, згідно з якими близько 70 % засуджених до засудження працювали; 5,1 % навчалися в середніх спеціальних або вищих навчальних закладах; 24,8 % не мали конкретних занять, інші взагалі не працювали.

Наступним фактором, який має безпосередній зв'язок із трудовою зайнятістю, є стан здоров'я засуджених. Встановлено, що в середньому 20-25 % засуджених мають хронічні захворювання, ослаблене здоров'я або є інвалідами. Число випадків захворювань серед засуджених у 3,2 рази більше (з розрахунку на 1000 осіб), а число серед непрацездатних у 8,3 рази більше, ніж серед звичайного населення.

Трудова зайнятість засуджених залежить також від таких факторів, як термін позбавлення волі і кількість судимостей, які відображають їхню загальну соціальну занедбаність. На підставі цих факторів можна судити про можливість залучення особи до суспільно корисної праці та її трудову активність.

Відзначається, що кожна група засуджених деякою мірою виявляє зацікавленість до праці. Так, наприклад, незалежно від кваліфікації вчиненого ними, з 16,27 % засуджених за злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особистості забезпечені роботою 57,12 %; з 14,37 % засуджених за злочини проти державної і колективної власності забезпечені роботою - 44,7 %. При кількарізовому відбуванні покарання в місцях позбавлення волі ситуація змінюється. Так, із числа засуджених, що раніше відбували покарання за злочини проти життя, здоров'я, свободи і гідності особи забезпечені роботою 27,5 %; 29,3 % засуджених, які раніше відбували покарання за

злочини проти державної і колективної власності, забезпечені роботою.

У підрозділі 3.4. “Організаційно-технічні фактори, що впливають на трудову зайнятість засуджених” робиться висновок про те, що оскільки більшість підприємств в Україні працюють у складних умовах, спостерігається відтік трудового потенціалу і зростає безробіття, то ці процеси неминуче поширюються і на підприємства кримінально-виконавчої системи. Усе це вимагає нових підходів в галузі пенітенціарної політики держави.

Трудова зайнятість багато в чому залежить від організації робочого часу. Доводиться, що ліквідація втрат робочого часу дозволить підвищити продуктивність праці засуджених у виправних установах на 6-7 %. Однак, ставити перед виправною системою завдання абсолютного усунення втрат робочого часу було б не вірним, тому що, насамперед, вимагає вирішення питання трудової зайнятості засуджених. Проте, постановка питання про усунення втрат робочого часу виводить не тільки на виробничо-економічну сторону проблеми, але і спрямована на дослідження соціально-психологічних умов трудової зайнятості.

У ході дослідження встановлено, що втрати робочого часу, пов'язані з організаційно-технічними причинами, розподіляються так: до 45-50 % втрат фонду робочого часу, що допускаються з вини адміністрацій, викликані відсутністю матеріалів, сировини й електроенергії, 20-25 % - незабезпеченістю роботою і несправністю обладнання, 20 % - недоліками в матеріально-технічному забезпеченні підприємств, 8-10 % втрат допускається з вини засуджених, внаслідок порушень трудової дисципліни.

До факторів, що впливають на ефективність трудової зайнятості, належить також рівень виконання норм виробітку, від якого багато в чому залежить можливість одержання додаткової матеріальної винагороди. Однією з причин невиконання норм виробітку є небажання працювати на даному робочому місці за даною спеціальністю. Ще одна причина - недостатній рівень професійної підготовки засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі. Питома вага такої категорії засуджених складає 13,1 % від кількості всіх опитаних у виправних установах Одеського регіону.

Розділ 4 “Трудова зайнятість засуджених у місцях позбавлення волі як фактор виправлення засуджених” присвячений аналізу впливу трудової зайнятості на засуджених у місцях позбавлення волі в процесі їх виправлення.

У підрозділі 4.1. “Аналіз факторів, які впливають на трудову зайнятість засуджених” аналізуються питання трудової зайнятості, пов'язані з організацією виробництва у виправних установах. Досліджується трудова зайнятість на підприємствах різних організаційних форм. Встановлено, що в цілому по вивченому контингенту засуджених за період з 1995 до 2000 року 31,28 % засуджених (від загальної середньосписочної чисельності засуджених) були залучені до трудової діяльності на власному виробництві, 1,8 % працювали на контрагентському виробництві, 4,62 % були зайняті в господарському обслуговуванні виправних установ і 62,3 % не працювали.

Торкаючись фактору приналежності виробництва, в роботі стверджується, що він безпосередньо позначається на заробітку засуджених і, в кінцевому рахунку - на їхній зацікавленості в праці. Дослідження показало, що відносно високими є заробітки засуджених, які працювали на власному виробництві, - 2,69 грн. (після всіх утримань), дещо вищими - на контрагентському - 3,98 грн.

Аналіз факторів, які впливають на трудову зайнятість засуджених, дозволив зробити висновки про забезпеченість засуджених роботою. За отриманими даними, абсолютна більшість засуджених (62,3 % від середньосписочної чисельності засуджених) не забезпечені роботою постійно; 49,56 % працюють, але не постійно - через відсутність достатнього фронту робіт, а 62,3 % не працюють з різних причин,

у тому числі: через відсутність роботи - 49,56 %, у зв'язку з інвалідністю або за віком - 0,05 %, у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю - 4,58 %. У залежності від виду режиму виправної установи забезпеченість постійною роботою має різну питому вагу. Найвищою вона була в установах загального режиму, де постійно працювало, починаючи з 1995 і до 2000 року в середньому 58,66 % засуджених, дещо нижчою - в установах посиленого режиму - у середньому 16,88 %; серед засуджених, які утримувалися у виправній установі суворого режиму постійною роботою були забезпечені в середньому 25,26 % засуджених, а у виправних колоніях-поселеннях - 92,44 %.

Характеристика деяких факторів, які впливають на трудову зайнятість засуджених, підтверджує необхідність розгляду і детального вивчення питань, які мають безпосередній зв'язок з їхньою трудовою активністю. Забезпеченість роботою, розмір заробітної плати позитивно позначаються на виправленні засуджених. Великі накладні витрати, низька якість продукції, які не задовольняють замовника, використання примітивних технологій у процесі виконання замовлення негативно впливають на виправлення засуджених. Головною проблемою на державному рівні залишається переконання, що колонії можуть "прогодувати" себе самі. Звідси - пріоритет виробничих інтересів над завданнями соціальної роботи.

У підрозділі 4.2. “Ресоціалізуюче значення трудової зайнятості засуджених” аналізуються питання трудової зайнятості засуджених і формулюються висновки про роль праці у досягненні цілей, які стоять перед покаранням. Результати проведеного анкетування 918 засуджених показали, що розраховує на допомогу держави - 1,03 % опитаних, а тих, хто розраховує тільки на себе - 29 %. Робиться висновок про те, що той, хто реально оцінює свої можливості і здібності, вже в ізоляції від суспільства починає перші кроки на шляху повернення до законослухняного життя. 21,72 % опитаних з числа тих, хто надіється на самих себе і працюючих у виправній установі, працювали і до засудження, при цьому мали постійний заробіток.

Відзначається висока трудова активність, зацікавленість засуджених у наданні їм допомоги після звільнення, на яку вони розраховують, перебуваючи у місцях позбавлення волі, що свідчить про ресоціалізуюче її значення .

Мотивація праці засуджених повинна будуватися на матеріальному й інших

особистих інтересах, але не на адміністративному примусі.

У підрозділі 4.3. “Вплив трудової зайнятості засуджених на ступінь їхнього виправлення у виправних установах” розглядається трудова зайнятість засуджених як діяльність, яка позитивно впливає на них.

Дається обґрунтування значимості трудової зайнятості засуджених для процесу їхнього виправлення за допомогою аналізу даних проведеного анкетування засуджених. З числа опитаних у виправних установах позитивно до праці ставляться 84,5 % засуджених. Характерним для усіх виправних установ, незалежно від виду режиму, є позитивний вплив трудової зайнятості засуджених стосовно тієї частини засуджених, які до засудження працювали, виявляють свою трудову активність і за вироком суду мають тривалий термін позбавлення волі.

Досліджено вплив соціально-демографічних факторів на трудову зайнятість і процес виправлення засуджених. Зокрема, встановлено, що 45 % опитаних засуджених у віці від 30 років і більше, які мають загальну середню освіту, з термінами позбавлення волі 5 років і більше, позитивно ставляться до праці у виправній установі і не мають дисциплінарних стягнень. Це підтверджується й аналізом дисциплінарної практики, відповідно до якої лише 3 % з числа засуджених у віці до 30 років, забезпечених роботою, мають дисциплінарні стягнення.

Обґрунтовується висновок про відсутність впливу на виправлення засуджених залежності між трудовою зайнятістю і режимом утримання, тяжкістю скоєного злочину шляхом аналізу трудової зайнятості у виправних установах загального, посиленого і строгого режимів Одеської області.

ВИСНОВКИ

У висновках підведені підсумки дисертаційного дослідження, сформульовані теоретичні і практичні рекомендації, визначені підходи для подальшого дослідження проблеми трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі.

Підкреслюється значимість вирішення завдання, яке стоїть перед державою, забезпечення трудової зайнятості засуджених у контексті вимог, що містяться в Мінімальних стандартних правилах поведінки з ув'язненими (ООН) і Європейських пенітенціарних правилах.

На основі проведення дослідження практичної діяльності установ, які виконують покарання, сформульований висновок про можливість досягнення цілей покарання з урахуванням вирішення питання трудової зайнятості засуджених.

Історико-правовий аналіз праці засуджених в Україні привів до висновку, що праця засуджених у процесі її становлення не відігравала істотної виховної ролі, а розглядалася винятково як захід карального впливу.

Визначається предмет правового регулювання праці засуджених в установах, які виконують покарання, як суспільні відносини, що склалися на основі певних ознак, які диктуються напрямом кримінально-виконавчої політики в галузі виправлення засуджених і залучення їх до праці.

Робиться висновок про необхідність коригування принципів

кримінально-виконавчого права, які повинні бути змінені з урахуванням позитивних характеристик трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі. Необхідне закріплення таких принципів, як:

- підпорядкування виробничо-господарської діяльності установ, які виконують покарання, виховним цілям;
- повна трудова зайнятість засуджених на основі її ресоціалізуючих властивостей;
- участь держави в розвитку виробничої бази виправних установ на основі її різних організаційно-правових форм.

На законодавчому рівні пропонується:

- врегулювати питання про співвідношення виховних і виробничих завдань, які досягаються в процесі забезпечення трудової зайнятості засуджених;
- розглянути питання про приватизацію виробництв виправних установ як фізичними, так і юридичними особами;
- розробити і прийняти Закон України “Про організацію праці в кримінально-виконавчій системі”, в якому визначити значення і роль державного замовлення для вирішення питання трудової зайнятості засуджених;
- з огляду на те, що забезпеченість роботою варто розглядати не в контексті імперативного обов'язку засудженого працювати, а як конституційне право, надане засудженому як громадянину, внести зміни до статті 49 ВТК України, виключивши з неї слова: “кожен засуджений повинен працювати”, і частину першу цієї статті викласти у такій редакції: “Адміністрація виправної установи по можливості і відповідно до бажання засудженого забезпечує його трудову зайнятість з урахуванням працездатності і наявної спеціальності”.

Ефективним, з позиції досягнення цілей, які стоять перед покаранням, є більш широке застосування покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, а також направлення засуджених у ті виправні установи, де вони можуть себе реалізувати відповідно їхнім професійним навичкам.

Необхідно уточнити принцип регіонального розподілу засуджених і внести доповнення до Інструкції Державного департаменту України з питань виконання покарань “Про порядок розподілу і направлення осіб, засуджених до позбавлення волі зі слідчих ізоляторів (тюрем) у виправно-трудова установи”. Пункт 3 доповнити: “Розподіл засуджених до позбавлення волі у виправні установи здійснюється з урахуванням спеціальності засудженого і професійних навичок”.

У виправних установах необхідно створювати кабінети для аналізу професійно-кваліфікаційної структури засуджених, їхніх трудових навичок і здібностей, з метою визначення необхідності додаткового навчання і найбільш ефективного використання наявної спеціальності.

При обласних управліннях Державного департаменту України з питань виконання покарань доцільно мати центри або кабінети профорієнтації і трудового навчання засуджених, які звільняються з місць позбавлення волі.

Доцільно створити спеціальну комісію при Державному департаменті України з питань виконання покарань, яка б зайнялася дослідженням проблем трудової

зайнятості і розробкою рекомендацій для системи виправних установ з питань трудової зайнятості засуджених.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Анализ некоторых показателей трудовой деятельности осуждённых //Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. – Одеса: Астропринт, 2000. – Вип. 7. – С. 255-263.
2. Проблемы эффективности деятельности учреждений, исполняющих наказания //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2000. – Вип. 8. – С. 326-331.
3. Труд как мера карательного воздействия при исполнении уголовных наказаний в истории украинского государства (период до 1900 г.) //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2000. – Вип. 9. – С. 431-437.
4. Взаимосвязь трудовой занятости и правового положения осуждённых //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2001. – Вип. 10-11. – С. 244-248.
5. Влияние трудовой занятости осуждённых на их правовое положение (по результатам социологического исследования) //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2001. – Вип. 12. – С. 453-462.
6. Позитивні та негативні аспекти в проекті Кримінально-виконавчого кодексу України //Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2001. – Вип. 12. – С. 328-331.

АНОТАЦІЯ

Стефанов С.О. Організаційно-правові проблеми трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право. Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2002.

Дисертація присвячена проблемі організації трудової зайнятості засуджених, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

У дисертації аналізується історико-правовий і теоретичний процес розвитку і становлення інституту трудової зайнятості засуджених в Україні. Проведено теоретичний аналіз нормативних положень, що регламентують залучення засуджених до праці.

Проаналізовано результати проведених соціологічних досліджень трудової зайнятості у виправних установах Одеської області.

У дисертаційному дослідженні характеризуються тенденції розвитку інституту трудової зайнятості засуджених у сучасних умовах. Докладно розглянутий вплив на трудову зайнятість соціально-демографічних, кримінологічних, організаційних

факторів. Особлива увага приділена питанням організації праці засуджених. Розглядається концепція приватизації підприємств виправних установ.

У висновках викладені теоретичні концепції, сформульовані практичні рекомендації, обґрунтована необхідність зміни чинного кримінально-виконавчого законодавства, визначені підходи для подальшого дослідження проблеми трудової зайнятості засуджених у місцях позбавлення волі.

Ключові слова: засуджений, права засуджених, праця засуджених, трудова зайнятість, виправні установи, пенітенціарна система, виховний процес, виправлення засуджених.

АННОТАЦИЯ

Стефанов С.А. Организационно-правовые проблемы трудовой занятости осуждённых в местах лишения свободы. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Одесская национальная юридическая академия. – Одесса, 2002.

Диссертация посвящена проблеме организации и правового регулирования трудовой занятости осуждённых, отбывающих наказание в местах лишения свободы.

В диссертации даётся историко-правовой и теоретический анализ процесса развития и становления института трудовой занятости в Украине. Исследуется временной период с начала зарождения государственности в Украине и по настоящее время. Прослеживается изменение ролевой функции труда, которая изменялась следующим образом:

- труд выступал как наказание с воспитательными моментами;
- труд декларировался как средство “исправления” и “перевоспитания”, выполнял воспитательную функцию, но в то же время оставался наказанием;
- труд провозглашался средством “исправления” и “перевоспитания”, содержал признаки наказания, носил воспитательный характер и служил средством для компенсации затрат на содержание осуждённых в местах лишения свободы, а также являлся источником заработка осуждённых;
- труд, оставаясь средством “исправления” и “перевоспитания”, становится средством контроля за осуждёнными.

В диссертации утверждается, что труд осуждённых фактически выступал экономической категорией, несмотря на то, что провозглашался средством исправления и перевоспитания осуждённых.

Проведён анализ теоретической мысли и нормативных положений, научных подходов и законодательных норм, регламентирующих привлечение осуждённых к труду. В работе утверждается, что в действующем уголовно-исполнительном законодательстве определения задач труда осуждённых не содержится, в связи с чем ставится вопрос о соотношении воспитательных и экономических задач, достигаемых в процессе организации труда осуждённых.

Обращается внимание на принципы организации труда осуждённых и предлагается закрепить одним из основных принципов полную трудовую занятость осуждённых на основе её ресоциализирующих особенностей. Рассматривается процесс подчинения производственно-хозяйственной деятельности исправительных учреждений задачам, стоящим перед наказанием. При определении соотношения принципов уголовно-исполнительного и трудового права автор диссертации приходит к выводу о том, что при правовом регулировании труда осуждённых не могут быть использованы принципы трудового права, которые противоречат самой сущности наказания в виде лишения свободы.

Отдельно анализируется вопрос возможности исправления лиц, отбывающих наказания в местах лишения свободы в современных экономических условиях. Определяется роль труда и значение учёта личностных характеристик осуждённого при достижении целей, стоящих перед наказанием в процессе воспитательного воздействия на них и привлечения к труду.

Проанализированы результаты проведённых социологических исследований вопроса трудовой занятости в исправительных учреждениях Одесской области. Обосновывается вывод о его репрезентативности. Приводятся данные анкетирования осуждённых, подтверждающие основные положения диссертационного исследования. Результаты анкетирования представлены в виде таблиц и диаграмм.

В диссертационном исследовании характеризуются тенденции развития института трудовой занятости осуждённых в современных условиях. Подробно рассмотрено влияние на трудовую занятость социально-демографических, криминологических, организационных факторов. Особое внимание уделено вопросам организации труда осуждённых. Обосновывается концепция приватизации предприятий исправительных учреждений.

Исследуя обеспеченность осуждённых работой, данные о размере заработной платы автор обосновывает вывод о положительном их влиянии на исправление осуждённых и отрицательном влиянии на исправление осуждённых больших накладных расходов, низкого качества выпускаемой осуждёнными продукции, не удовлетворяющих заказчика, использование примитивных технологий в процессе выполнения заказов. Обеспеченность работой в местах лишения свободы рассматривается не как обязанность осуждённого трудиться и быть привлечённым к труду, а как его конституционное право.

Раскрывается ресоциализирующее значение трудовой занятости осуждённых. Исследуются цели, стоящие перед наказанием, и роль труда в их достижении. Теоретические выводы автор подтверждает примерами из практики деятельности исправительных учреждений Одесской области. Обосновывается необходимость самостоятельного изучения цели восстановления социально-значимых ориентиров для осуждённых посредством привлечения их к труду.

В выводах предложены определённые уточнения теоретических концепций, нормативных положений действующего законодательства, сформулированы практические рекомендации, определены подходы для дальнейшего исследования

проблемы трудовой занятости осуждённых в местах лишения свободы. Предлагается внести ряд изменений и дополнений в действующий Уголовный кодекс Украины и обсуждаемый проект Уголовно-исполнительного кодекса Украины.

Ключевые слова: осужденный, права осужденных, труд осужденных, трудовая занятость, исправительные учреждения, пенитенциарная система, воспитательный процесс, исправление осужденных.

SUMMARY

Stefanov S.A. The problems of legal organization of prisoners employment at places of incarceration. – Manuscript.

Dissertation for getting a candidate degree on juridical sciences in the field 12.00.08 – criminal law and criminology, criminal and executive law. Odessa national academy of law. – Odessa, 2002

Dissertation is devoted to the problems of organization of prisoners employment at the places of incarceration.

The historic legal and theoretical analysis of the process of establishment and development of prisoners employment institute in Ukraine is given in the dissertation.

The analysis of theoretical ideas, scientific approaches, regulation and legislative standards determining the labour involvement of convict was carried out.

The results of conducted sociological researches on the question of employment in the correctional facilities of Odessa oblast were analyzed. The facts are represented in tables and diagrams.

The tendencies of development of prisoners employment institute in the present day conditions are characterized in the scientific research. Social-demographic, criminal, organizing factors influences the employment are considered in details.

The problems of prisoners work organization are emphasized. The conception of enterprise privatization of correctional facilities is now under consideration.

In conclusion definite specification of the theoretical conception, regulation of present day legislation are suggested, practical recommendations are formulated, approaches for the future research on the problems of prisoners employment at places of incarceration are determined.

Key-words: convict; right of convict; convict labour; employment; correction facilities; penitentiary system; the convict improvement.